

یک رویکرد مثبت: صادرات‌گرایی در اعطای تسهیلات ارزی به صنایع نساجی

اشاره:

صنعت نساجی در ایران قدمتی هفتاد ساله دارد و با وجود سابقه طولانی، اکنون با مشکلات عدیده‌ای مواجه است که بخش عمده آن مربوط به فرسودگی تجهیزات و کهنگی فناوری تولید است.

فروش نرفتن محصولات صنایع نساجی در بازارهای درون و برون مرزی و به عبارت بهتر رقابت‌ناپذیری این تولیدات در قیاس با محصولات مشابه، عمده‌ترین تنگنایی است که این صنعت با آن روبه‌رو شده است و در معرض خطر ورشکستگی قرار دارد. آن گروه از صنایع نساجی که با این تنگنا مواجه هستند، حتی قادر به تأمین دستمزد کارگرایانشان نیستند و این در حالی است که صنعت نساجی تقریباً یک‌چهارم اشتغال بخش صنعت را به خود معطوف ساخته است.

با این وصف، احیا و نوسازی صنعت نساجی به منظور کمک به رشد تولید ملی و حفظ اشتغال از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نظر به اهمیت موضوع طرح نوسازی صنایع نساجی کشور از سوی وزارت صنایع و معادن تهیه، تصویب و ابلاغ شد و قرار است که از حساب صندوق ذخیره ارزی، منابعی برای نوسازی این صنعت تخصیص یابد. در این مقاله به بررسی تأثیر اعطای تسهیلات ارزی به صنایع نساجی می‌پردازیم.

در اقتصادهای پیشرفته جهان، نوسازی بخش صنعت و به روز کردن فناوری آن به طور معمول از منابع درون صنعت، بازار سرمایه و نیز اعتبارات بانکی تأمین می‌شود و بدین وسیله صنعت می‌تواند همواره به دانش و فناوری روز مجهز گردد و قدرت رقابت خود در بازارهای بین‌المللی را حفظ کند.

در این گونه اقتصادها، مدیران بخش صنعت بر این باور هستند که منابع سرمایه‌گذاری برای دستیابی به فناوری مورد استفاده آنها در خطوط تولید، ظرف سه سال می‌بایست مستهلک شود و سرمایه در گردش و منابع بازار سرمایه تحصیل به فناوری جدید را میسر سازد. در چنین شرایطی همواره آمادگی نوسازی صنعت وجود دارد و سرمایه‌گذاری‌های جدید برای تحصیل فناوری روز را میسر می‌سازد. اما در کشورهای در حال توسعه که همواره با کمبود سرمایه‌گذاری مواجه هستند، گناه مشاهده می‌شود که خطوط تولید چند دهه مورد استفاده قرار می‌گیرد و محصولات تولیدی حتی در بازار داخلی مشتری ندارد. بنابراین از دور رقابت خارج می‌شوند.

صنعت وجود دارد و

در ایران نیز شماری از واحدهای نساجی کشور از فناوری چند دهه پیش استفاده می‌کنند و تولیداتشان قادر به فروش در بازارهای داخلی و خارجی نیست. در این شرایط تعطیل کردن صنعت یا نوسازی آن تنها راه موجود است، چرا که ادامه فعالیت با فناوری از رده خارج چیزی جز زیان بیشتر به دنبال ندارد.

مسئولان و برنامه‌ریزان بخش صنعتی برای احیای صنعت نساجی و نوسازی آن طرحی را ارائه کرده‌اند که تزریق منابع جدید با استفاده از حساب صندوق ذخیره ارزی را میسر می‌سازد. نکته درخور توجه در این زمینه بهره‌جویی از فناوری جدید برای تولید صادرات‌گرا است. زیرا اگر این مقوله به فراموشی سپرده شود، چیزی جز اتلاف منابع تزیقی در بر نخواهد داشت. از سوی دیگر بازار داخلی ایران با واردات (قانونی و غیرقانونی) انواع پارچه مواجه است و مشتریان داخلی به شدت نسبت به خریداری پارچه‌های وارداتی علاقه‌مند هستند. حتی برای تأمین تقاضای آنها، بهره‌جویی از فناوری روز الزامی است.

اداره سیاست‌ها و مقررات ارزی بانک مرکزی در اوایل خرداد ماه سال جاری صورت جلسه هیأت امنای حساب ذخیره ارزی در اجرای آیین‌نامه اجرایی ماده ۶۰ اصلاحی قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران را ابلاغ کرد که بر مبنای آن نحوه و شرایط اعطای تسهیلات ارزی

به صنایع نساجی کشور در سال‌های ۸۳-۱۳۸۰ مشخص شده است.

در این صورت جلسه تصریح شده است، کلیه بانک‌های عامل حساب ذخیره ارزی، در چارچوب شرایط این مصوبه مجاز به اعطای تسهیلات ارزی به آن دسته از طرح‌های بازسازی و نوسازی واحدهای نساجی کشور (موضوع مصوبه ۱۳۸۰/۴/۱۰ هیأت وزیران) هستند که توسط وزارت صنایع و معادن تأیید و به بانک‌ها معرفی شده باشند.

در همین حال بانک‌های عامل به آن دسته از طرح‌های معرفی شده از سوی وزارت صنایع و معادن تسهیلات ارزی اعطا می‌نمایند، که از نظر خود بانک دارای توجیه فنی، مالی و اقتصادی لازم و کانی باشند.

استفاده از تسهیلات حساب ذخیره ارزی توسط متقاضی برای خرید ماشین‌آلات دست دوم از خارج در موارد استثنایی و حسب ضرورت موکول به تأیید وزارت صنایع و معادن از لحاظ فناوری و صرفه و صلاح صنعت است. مشروط به اینکه ماشین‌آلات مذکور تولید کشورهای غربی و تاریخ تولید آنها بعد از سال ۲۰۰۰ میلادی باشد. قیمت اینگونه ماشین‌آلات مطابق نظر یکی از سه شرکت بازرسی فنی مورد تأیید مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران و مورد اعتماد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تعیین شده و مورد استناد بانک عامل قرار خواهد گرفت.

در ضمن بانک‌های عامل مکلفند بررسی‌های کارشناسی این دسته از طرح‌های معرفی شده از سوی وزارت صنایع و معادن را به صورت ویژه با قید اولویت و حداکثر ظرف دو ماه به انجام رسانیده و نظر نهایی خود را اعلام نمایند نکته در خور توجه در این صورت جلسه آن است که «استفاده از تسهیلات حساب ذخیره ارزی در طرح‌های بازسازی و نوسازی صنایع نساجی مشروط به احراز توان صادراتی طرح به میزان حداقل یک سوم محصولات تولیدی سالانه به خارج از کشور و تعهد متقاضی در این خصوص به هنگام عقد قرار داد و اخذ تسهیلات خواهد بود.»

سقف تسهیلات ارزی برای هر طرح حداکثر تا مبلغ هزینه‌های طرح و در چارچوب سقف مجاز بانک‌های عامل (حداکثر ۲۵ میلیون دلار) مجاز است و نرخ سود این تسهیلات ۳ درصد در سال بر مبنای مبالغ استفاده شده، خواهد بود که توسط بانک عامل محاسبه و وصول خواهد شد. دوره استفاده از تسهیلات توسط متقاضی حداکثر سه سال از تاریخ انعقاد قرارداد با بانک، دوره مهلت حداکثر یک سال بعد از تاریخ بهره‌برداری مورد تأیید بانک عامل و دوره بازپرداخت حداکثر چهار سال بعد از خاتمه مهلت خواهد بود.

در این صورت‌جلسه تصریح شده است که کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی در بخش خصوصی و تعاونی می‌توانند از تسهیلات ارزی برای

بازسازی و نوسازی واحدهای نساجی در چارچوب شرایط موضوع این مصوبه استفاده کنند. طرح‌های نوسازی و بازسازی صنایع نساجی نهادهای عمومی غیردولتی نیز در صورت احراز کلیه شرایط مندرج در این صورتجلسه می‌توانند از این تسهیلات استفاده کنند. در ضمن بانک‌های عامل مکلفند چارچوب موضوعی گزارش توجیه فنی اقتصادی طرح‌های نوسازی و بازسازی واحدهای نساجی را با همکاری وزارت صنایع و معادن و به‌طور استاندارد تهیه و تنظیم نموده و در اختیار متقاضیان استفاده از تسهیلات موضوع این مصوبه قرار دهند. تقاضای متقاضی برای استفاده از تسهیلات موضوع این مصوبه در چارچوب استاندارد مذکور پذیرفته خواهد شد. در همین حال بانک‌های عامل مکلفند از طرح‌های مشمول این تسهیلات وثایق کافی اخذ نموده و به تقاضاهایی که به وثیقه ملکی خارج از طرح نیازمند باشند، تسهیلات اعطا نمایند، مگر آنکه در این موارد وزارت صنایع و معادن و بانک عامل مشترکاً راه‌حل مناسبی برای برخورداری طرح‌های دارای توجیه فنی و اقتصادی از این تسهیلات (بدون به خطر انداختن منابع این حساب) جست‌وجو و اعمال نمایند.

به عقیده کارشناسان این مصوبه از آن جهت که موضوع صادرات‌گرایی تولیدات صنایع نساجی متقاضی استفاده از این

تسهیلات را مورد توجه قرار داده، حایز اهمیت است. زیرا هر گونه سرمایه‌گذاری جدید در طرح‌های صنعتی بدون نگاه به بازار جهانی و رقابت‌پذیری محصولات، در واقع نوعی اتلاف منابع تلقی می‌شود. اما این موضوع که متقاضی استفاده از تسهیلات می‌بایست تعهد نسبت به صدور یک‌سوم محصولات تولیدی در آینده بدهد، نکته درخور توجهی است که استفاده از این تسهیلات را زیر سؤال می‌برد.

اگر کارخانه یا ماشین‌آلات خریداری شده از کشورهای غربی از نوع دست‌دوم و تاریخ تولید آن سال ۲۰۰۰ باشد، تاکنون دست‌کم بیش از یک سال و نیم مورد استفاده قرار گرفته و باز کردن، حمل و نقل و انتقال آن به ایران و نصب و راه‌اندازی بیش از سه سال (با توجه به تجربیات گذشته در این زمینه) وقت می‌برد و در واقع فناوری تولید در لحظه بهره‌برداری حدود پنج سال از فناوری روز عقب‌مانده‌تر است. با توجه به پیشرفت سریع علوم و فناوری و رقابت شدید در بازار صنایع نساجی که حتی شماری از تولیدکنندگان در کشورهای در حال توسعه آسیا (هند و پاکستان) را به تن دادن به سهمیه واردات واداشته است. نمی‌توان اطمینان داشت که محصولات تولیدی این گونه کارخانه‌ها در سال ۲۰۰۵ و بعد از آن قابلیت رقابت در عرصه بین‌المللی و صدور یک‌سوم تولیدات را داشته باشد. از این رو به نظر نمی‌رسد که

استفاده از ماشین‌آلات و تجهیزات دست‌دوم ساخت کشورهای غربی نیز بتواند صادرات‌گرایی این گونه سرمایه‌گذاری‌ها را تضمین کند.

به عقیده کارشناسان، بحث استفاده از ماشین‌آلات و تجهیزات دست‌دوم، مقوله اقتصادی دقیقی در این مصوبه نیست. بلکه می‌بایست متقاضیان استفاده از تسهیلات بازسازی و نوسازی صنایع نساجی را به تأمین ماشین‌آلات نو و برخوردار از فناوری روز تشویق نمود.

کارشناسان عقیده دارند، آن گروه از مدیران صنایع نساجی که با بازار محصولات نساجی و نیز فناوری این رشته اشنایی کافی دارند. نسبت به سپردن تعهد صدور یک‌سوم تولیدات طرح با شک و تردید مواجه خواهند شد و چه بسا از خرید ماشین‌آلات و تجهیزات دست‌دوم و استفاده از تسهیلات یادشده پرهیز نمایند. این اقدام نمی‌بایست از سوی محافل کارگری و نیز کارشناسی، اشتباه تعبیر شود. بلکه آینده‌نگری صحیحی نسبت به الزام سپردن تعهد صادرات است.

چنانچه مدیران صنایع یادشده به خرید ماشین‌آلات جدید برخوردار از فناوری روز مبادرت ورزند و قادر باشند سرعت انتقال و نصب تجهیزات را افزایش داده و به حدود یک سال برسانند، می‌توانند تا حدودی اعتماد داشته باشند که قادر خواهند بود تعهدات خود را در زمینه صادرات جامه عمل ببوشانند. این امر مشروط بر آن است که آنها راه‌های نفوذ و حضور در بازارهای خارجی.

مصرف‌کنندگان (مد) و... عرصه رقابت سهل‌تری را می‌گشاید که ضمن ایجاد ارزش افزوده بالاتر برای اقتصاد ملی، کارآفرینی و اشتغال‌زایی، بینه صادرات غیرنفتی را نیز تقویت خواهد کرد.

این گروه کارشناسان تأکید دارند که استفاده از تجهیزات و ماشین‌آلات دست‌دوم غربی نمی‌تواند کمکی جدی به صنایع نساجی ورشکسته داشته باشد و فقط مشکلات کارگری را مدتی به تعویق خواهد انداخت.

با این حال تمام کارشناسان در این زمینه هم‌عقیده هستند که منابع حساب ذخیره ارزی می‌بایست به طرح‌های سرمایه‌گذاری صادرات‌گرا اختصاص یابد تا بتواند قدرت رقابت اقتصاد ملی را تقویت کند.

صرف‌نظر از آنکه مدیران صنایع نساجی از این تهیلات استفاده نکنند یا نکنند، شرط صادرات‌گرایی برای استفاده از تهیلات یادشده، بسیار منطقی، عقلایی و اقتصادی است و نه تنها برای اعتباردهی به صنایع نساجی، بلکه دیگر بخش‌های صنعتی نیز می‌بایست ملحوظ گردد تا بررسی‌های کارشناسی در خصوص توجیه فنی و اقتصادی طرح‌ها دقیق‌تر و جامع‌تر صورت پذیرد و از اتسلاف منابع ارزی کشور جلوگیری شود.

گیرد، زیرا که در صورت استفاده از تهیلات یادشده و فقدان قدرت رقابت تولیدات در بازارهای خارجی، مشکلات کارگری این صنایع در چند سال دیگر بار دیگر بروز خواهد کرد.

این مسأله که در زمینه نساجی تا چه حد قدرت رقابت بر مبنای مزیت‌های نسبی موجود و قابل خلق برای اقتصاد ایران وجود دارد، اولین و مهمترین پرسشی است که می‌بایست به آن پاسخ داد. چنانچه بررسی‌های کارشناسی پاسخ مثبت به این پرسش بدهد، یعنی قدرت رقابت در این عرصه بر مبنای مزیت‌های نسبی موجود باشد، آنگاه بازسازی و نوسازی می‌تواند در چارچوب منطقی خود پیش رود.

به عقیده برخی کارشناسان، رقابت فشرده در عرصه بین‌المللی در زمینه صنایع نساجی با حضور تولیدکنندگان عمده آن در سازمان جهانی تجارت و بر خورداری آنها از تجارت ترجیحی حتی در قالب سهمیه‌های وارداتی، نمی‌بایست نادیده گرفته شود. آنها عقیده دارند که با وجود منابع انرژی در کشور، ظرفیت صنایع پتروشیمی و به ویژه در زمینه پلیمرها، شساید تولید محصولات واسطه یا به عبارتی مواد اولیه موردنیاز برای کارخانه‌های پارچه‌بافی و... به مراتب صرفه بیشتری برای اقتصاد ملی داشته باشد.

از سوی دیگر تبدیل انواع پارچه به پوشاک آماده و حضور در بازارهای جهانی آن با توجه به سلیقه

دست‌کم بازار منطقه که با رقابت فشرده محصولات نساجی شرق آسیا مواجه است، را بشناسند و به عبارت بهتر تجربه‌ای در زمینه صادرات داشته باشند.

برخی کارشناسان با پیش‌بینی مورد استقبال قرار نگرفتن تهیلات ارزی، اظهار می‌دارند، بحث اخذ وثایق کافی، مدت زمان بازپرداخت تهیلات ارزی و... با توجه به شرایط حاکم بر بازار محصولات نساجی، حایز اهمیت و درخور توجه است.

در مقابل برخی کارشناسان با اشاره به زمان استهلاك سرمایه‌گذاری بر روی ماشین‌آلات در دیگر کشورهای جهان، عقیده دارند که بینه رقابت صنایع نساجی کشور می‌بایست آنقدر افزایش یابد که در مهلت مقرر در این صورتجلسه، تهیلات دریافتی بازپرداخت گردد. آنها عقیده دارند چنانچه واحدهای استفاده‌کننده از این تهیلات بتوانند ظرف چهار سال اعتبارات دریافتی را تسویه کنند، به طور قطع قادر به رقابت نخواهند بود و نه تنها بازپرداخت منابع مورد استفاده در سال‌های بعد ممکن نخواهد شد، بلکه خسارات جدیدی نیز به بار خواهد آورد.

کارشناسان عقیده دارند که با توجه به مسایل کارگری صنایع نساجی کشور و احتمال بروز بیکاری گسترده‌تر از تعطیل برخی واحدها، موضوع بازسازی و نوسازی صنایع نساجی می‌بایست در قالب مزیت‌های اقتصادی کشور مورد بازبینی قرار